

FORMAREA COMPETENȚELOR DE COMUNICARE PRIN MODELAREA CARACTERULUI PARTICIPATIV AL ÎNVĂȚĂRII CONSTRUCTIVISTE LA ISTORIE

Galina BODAREU,

lector universitar,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3328-4110>

Summary

Studying the historical past is a major contemporary priority and creates real premises for a deep understanding of the essence of the research process of the historical-cultural treasure, forming metacognitive skills. By knowing history, we create human values, we educate generations, able to promote attitudes of respect for the past. History is the basis of education for society. The inclusion of students and pupils in the process of historical knowledge aims at discovering the historical truth, this being the fundamental objective of historical knowledge. Historical research is accompanied by a process of advancing and arguing opinions, of discovering the truth.

Keywords: *cultural heritage, historical research, historical knowledge, constructivist learning, learning strategies, project, axiology.*

Caracterul epistemologic al învățării contemporane derivă din complexitatea abordărilor teoretice și practice. Cunoașterea istoriei și atitudinile critice formate prin prisma analizelor asupra evenimentelor, faptelor, proceselor, fenomenelor ce caracterizează evoluția societății la diferite segmente cronologice sunt obiective ale procesului educațional universitar și preuniversitar. Cercetarea istorică implică un caracter filosofic al interpretării trecutului din perspectiva gândirii, pe calea dezbaterilor și a recunoașterii diversității de idei în căutarea adevărului.

Analiza logică formalizată, cea istorico-critică și analizele experimentale motivează și facilitează cunoașterea istorică. Epistemologia istoriei, ca teorie a cunoașterii științifice, are la bază două întrebări fundamentale: ce este cunoașterea istorică și cum poate fi realizată aceasta. „Epistemologia este ramura teoriei științei și, totodată, a filosofiei care cercetează originea, structura, metodele și validitatea cunoașterii științifice.”⁹⁰¹

În perioadele timpurii ale apariției societății moderne gândirea filosofică franceză a înaintat conceptul despre natura și sensul istoriei, context în care a apărut și noțiunea de „filosofie a istoriei”. Ca domeniu de cercetare își are începutul prin lucrările filosofilor

⁹⁰¹ Georgescu Ștefan. *Epistemologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978, pag. 15.

germane.⁹⁰² Realitatea contemporană impulsionează în mod insistent dezvoltarea gândirii critice asupra procesului istoric prin prisma competențelor de analiză faptologică în baza surselor istorice. Doar în baza surselor poate fi descoperit adevărul istoric. Studiarea patrimoniului cultural motivează interesul față de experiența trecutului, iar cunoașterea acestuia condiționează valorizarea creației umane.

Descoperirea valorilor culturale materiale și spirituale ale trecutului istoric din perspectivă inter-, pluri- și transdisciplinară reprezintă o prioritate majoră a timpului. Caracterul complex al procesului educațional creează premise reale pentru o înțelegere profundă a sensului procesului de cercetare a tezaurului cultural al omenirii, formând competențele metacognitive. Astfel, prin cunoașterea istoriei creăm valori umane, educăm generații capabile să promoveze atitudini de respect pentru trecut. Istoria este baza educației pentru societate.

Valorizarea demnității umane, a respectului, democrației, dreptății, echității, egalității, statului de drept bazat pe funcționarea legii au devenit o prioritate în lumea contemporană. Educarea unei generații capabile să promoveze valorile culturii naționale în cadrul comunicării interculturale reprezintă o direcție importantă în sistemul educațional.

Cunoașterea istorică vizează descoperirea adevărului istoric, acesta fiind obiectivul fundamental al cunoașterii. Descoperirea trecutului este însoțită de un proces de comparare, înaintare și justificare a opiniilor. În preocupările teoretice despre trecut, încă din sec. XVII-XVIII este cunoscută doctrina, potrivit căreia teoriile trebuie să se bazeze pe observații și nu pe intuiții (Aristotel, Toma de Aquino, Thomas Hobbes, Francis Bacon, John Locke). Astfel, empirismul dezvoltă caracterul argumentativ al interpretărilor teoretice prin afirmații sau negații, prin verificarea ipotezelor și nu prin înaintarea axiomelor.

Prin caracterul său contradictoriu, societatea contemporană mondială prezintă multiple provocări, atât în plan individual (șomaj, starea psihologică, siguranța sănătății), cât și social-economic (instabilitate financiară, schimbări climatice, tehnologizare continuă, globalizare etc.). În toate timpurile de la modernitate încoace inventica a avansat educația.

Situația actuală este de aceeași natură. Sistemul educațional are nevoie de un restart pentru formarea valorilor într-o lume durabilă. O abordare detaliată în acest sens o realizează Constantin Lazări în studiul său din 2014 prin referințele făcute cu privire la baza normativă a învățământului universitar European⁹⁰³

⁹⁰² Boboc Alexandru. *Rațiune și cunoaștere transcendențială*. În: Actualitatea filosofiei lui Immanuel Kant, Biblioteca de filosofie românească, Editura Aius PrintEd Craiova, pag. 69; Aslam Constantin, *Programul filosofiei ca sistem metafizic și știință a logicii*, <https://www.crestinortodox.ro/religie-filosofie/filosofia-moderna/programul-filosofiei-sistem-metafizic-stiinta-logicii-71697.html>, accesat la 19.09.2021.

⁹⁰³ Lazări C. *Baza normativă a învățământului universitar european*. În: Relații Internaționale. Plus, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, 2014.

Abordările teoretice contemporane justifică importanța aprofundării preocupărilor specialiștilor istorici în cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural material și spiritual. Educația are mare nevoie de un curriculum inovator, adaptat nevoilor școlii și societății din secolul XXI. Despre relevanța educației în contextul secolului XXI s-a accentuat în cadrul mai multor conferințe consacrate problemelor de valorificare a patrimoniului. Școala este prima etapă de formare a competențelor de a descoperi și a interpreta trecutul material și spiritual, de aceea elaborarea strategiilor de învățare bazate pe caracterul participativ al elevului, prin construcția cunoștințelor, abilităților și a atitudinilor în acest domeniu este deosebit de necesară. Scopul final urmează a fi în acest sens formarea atitudinilor de valorificare a realizărilor generațiilor trecute. Anume această abordare se regăsește în concepția, pe care o înaintează noul curriculum la disciplina Istorie implementat în anul 2019. Caracterul problematic și constructivist al activităților școlare și extrașcolare prin încurajarea proiectelor aprofundează interesul cognitiv, iar cooperarea în acest proces asigură obținerea finalității.

Succesul cercetării pedagogice experimentale este determinat în mod direct de factori esențiali, care reprezintă condițiile fundamentale pentru desfășurarea ei. Orice metodă de cercetare trebuie să fie gândită prealabil și să se bazeze pe o comunicare eficientă. Proiectul este o verigă deosebită în cercetare și impune o planificare mult mai insistentă. Realizarea eșalonată a activităților trebuie să reflecte conținutul principal al unității de învățare, în care se realizează investigația.

Procesul de formare a competenței de cercetare se bazează pe comunicarea didactică, ce presupune:

- a) identificarea obiectelor de patrimoniu și încadrarea lor cronologică;
- b) descoperirea termenilor istorici referitori la epoca istorică;
- c) descrierea obiectelor;
- d) utilizarea termenilor istorici în contextul analizelor tipologice și a interpretărilor cu conținut științific.

Această sarcină, realizată prin participarea comună a cadrului didactic și a elevilor, le formează acestora din urmă competența specifică de înțelegere și utilizare adecvată a limbajului de specialitate. Realizarea proiectului de cercetare este un proces de interacțiune între două elemente: profesorul și elevii. Pentru planificarea lui se iau în considerație câteva cerințe cu referire la organizarea actului de comunicare: *cu cine? despre ce? când? cum?* Aceste reguli ne ajută la organizarea etapelor de lucru și la repartizarea activităților de grup.

Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Baza%20normativa%20a%20invatamintului%20universitar%20european.pdf. (accesat la 16.09.2021).

Elevii sunt încadrați în procesul de cunoaștere a conținutului evenimentelor, faptelor, fenomenelor și proceselor istorice ale epocii (cu caracter local, regional și universal), ce caracterizează epoca istorică, determinând importanța ei în contextul evoluției general-istorice a civilizației umane. Activitățile pe bază de proiect prin descoperirea informației asigură participarea directă a elevului, îi oferă legătura între el, ca explorator, și nemijlocit realitatea trecutului pe care o cercetează. Elevii sunt încadrați prin cooperare în acțiuni concrete de formare a abilităților de identificare, de analiză și interpretare a realității istorice. Competențele formate contribuie atât la dezvoltarea proceselor psihice cognitive, cât și la formarea unor aptitudini de comunicare, folosirea limbajului de specialitate și stabilirea relațiilor de colaborare.

Realizarea acestui obiectiv parcurge câteva etape: anunțarea prealabilă a temei; stabilirea obiectivelor și termenelor de realizare; documentarea surselor istorice, elaborarea planului de cercetare; descrierea rezultatelor; prezentarea rezultatelor cercetării; evaluarea și reflecțiile finale.

Asemenea tipuri de activități au un caracter interdisciplinar. Aspectele valorice, analizate tradițional la lecțiile de *Educație pentru societate*, se regăsesc în cadrul proiectului de cercetare a patrimoniului la *Istorie*. Un element esențial în conținutul acestor activități sunt reflecțiile, unde fiecare elev își autoanalizează și autoapreciază cunoștințele descoperite, abilitățile de lucru formate, cât și aspectele morale și metacognitive despre valorificarea tezaurului cercetat. Aceste forme de predare-învățare reprezintă structura de conținuturi și principalele etape în formarea competențelor pe care le planificăm.

Legătura între cunoștințele și deprinderile anterioare și achizițiile noi consolidează interesul pentru tema de cercetare, creează o predispoziție psihologică. „Surprinderea” cu un subiect mai puțin cunoscut produce stări emoționale, provoacă interesul spre aprofundare, argumentare etc. Relația între subiectul de cercetare actual și problema de conținut, care urmează a fi cercetată la următoarea etapă, formează o condiție importantă pentru realizarea activității cu caracter interactiv.

O importanță mare în activitate o are descoperirea și interpretarea surselor, unde elevii au fost încadrați în procesul de comparare, tipologizare, formulare a enunțurilor: argumentare, provocare de noi așteptări etc. Conținuturile curriculare și strategiile didactice aplicate la realizarea proiectului urmăresc scopul de a dezvolta competențe prin:

- formarea unui bogat volum de conținuturi informaționale, referitoare la fapte, fenomene, procese istorice;
- axarea conținuturilor pe o practică de lucru, care vizează priceperile și deprinderile de a descoperi și interpreta informațiile istorice din surse. Această practică argumentează nivelul

dezvoltării proceselor psihice cognitive, ele fiind cele mai importante aptitudini formate la viitorii profesori de istorie;

- demonstrarea valorilor general-umane formate și a atitudinilor de respect pentru contribuția istorico-culturală a popoarelor antice orientale exprimă elementele axiologice care trebuie să caracterizeze, indiscutabil, orice personalitate din societatea contemporană, dar în primul rând pe cea a profesorului. În baza celor relatate mai sus, aplicarea strategiei de învățare cu caracter constructivist asigură o cunoaștere mai profundă, un interes sporit față de procesul căutării informațiilor și o valorizare a conținuturilor descoperite.

În lumea contemporană a informațiilor și tehnologiilor globalizate și aflate în continuă schimbare, sistemele educaționale internaționale pun accent pe gândirea critică și rezolvarea problemelor printr-o comunicare activă. Dorința de a descoperi adevărul istoric valorizează istoria ca disciplină școlară. Actualizarea standardelor în educație pornește de la centrarea pe elev și crearea unui mediu școlar prietenos copilului.

Curriculumul dezvoltat la Istoria românilor și universală, care a fost aprobat în anul 2019, prin demersurile sale de formare a competențelor prin cunoștințe, abilități și valori amplifică rolul acestei discipline școlare în formarea personalității elevului și insistă la o deschidere mai mare din partea tuturor participanților: a cadrelor didactice, elevilor, părinților și a altor factori, pentru a crea un climat motivațional pozitiv în studierea istoriei.⁹⁰⁴

Cercetarea istorică din perspectiva valorilor reprezintă descoperirea adevărului istoric, acesta fiind obiectivul fundamental al cunoașterii istorice. Caracterul cognitiv și axiologic al istoriei prin comunicare asigură succesul școlar aflat în legătură directă și într-o unitate absolută cu cel metacognitiv,⁹⁰⁵ care constituie cel de-al treilea element important în cunoașterea istoriei. Conștientizarea propriului proces de învățare facilitează acel „...proces continuu, de actualizare și racordare sistemică a paradigmei educaționale *centrarea pe elev și școala prietenoasă copilului...*”, stipulat în curriculumul la disciplina Istorie din 2019. În procesul comunicării elevul învață să conștientizeze cele învățate, deoarece își dezvoltă autoconștiința și își formează deschiderea comportamentală conștientizată spre învățarea ulterioară. Latura emoțional-volitivă

⁹⁰⁴ Bodareu G. *Perspectivile formării personalității în contextul politicilor educaționale contemporane*. În: Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Conferința științifică a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2016, p. 217; Idem, *Standardele unei noi calități a educației și formării prin prisma abordărilor contemporane*. În: Revista de științe socioumane, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, nr. 1, 2017, p. 76; Bodareu G., Stratulat R. *Învățământul istoric din Republica Moldova în contextul politicilor și strategiilor educaționale contemporane*. În: Revista de Studii Socio-umane, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, nr. 2, 2019, p. 80. Bodareu-Cereteu G. *Cercetarea istorică ca instrument axiologic și metacognitiv la lecția de istorie*. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului”, 8-9 octombrie 2020, Seria 22: Chișinău, 2020, p. 55-59.

⁹⁰⁵ Cuznețov L. *Filosofia și axiologia educației*, 2017.

Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/handle/123456789/647>, accesat la 20.09.2021.

a procesului de cunoaștere „...presupune un conținut (cunoștințe metacognitive pe care o persoană le are despre propria gândire sau a altor persoane, despre o sarcină de învățare, despre strategii) și un aspect procedural, care implică abilități metacognitive de control, planificare, monitorizare, evaluare”.⁹⁰⁶

Cogniția și metacogniția sunt elementele ce caracterizează cunoașterea. „Cogniția se referă la rezolvarea de probleme, iar metacogniția – la felul cum are loc aceasta, drept autorefecție asupra cogniției și ca instrument pentru a atinge performanțele”.⁹⁰⁷ Cogniția creează perspectiva îndeplinirii sarcinilor de către elev, iar metacogniția dezvoltă autorefecții asupra condițiilor de realizare a lor. Cercetătorii W. Doolittle și W. Camp au constatat că „și metacogniția se construiește, pentru că ea constă în cunoașterea cogniției proprii: „ce știu”, „de ce sunt capabil să fac”, „ce mai am de făcut”, „ce-mi trebuie să știu” etc. și în reglarea cogniției sale: „cum să fac”, „cum să mă monitorizez și să mă evaluez”.⁹⁰⁸

După I. Radu, metacogniția este a ști să înveți, adică reprezintă cunoștințele elevilor despre funcționarea propriului sistem cognitiv.⁹⁰⁹ J. Piaget constată metacogniția ca o „cunoaștere despre propria cunoaștere, gândirea despre propria gândire, conștiința propriilor gânduri, cunoștințe despre funcționarea propriului sistem cognitiv”, „posibila luare de cunoștință a ceea ce știe”.⁹¹⁰

Prin dezvoltarea gândirii analitico-critice în cadrul comunicării despre evenimente, fapte, fenomene, procese, școala oferă tinerei generații nu doar cunoștințe și abilități, ci formează și caractere. În baza exemplilor studiate formăm experiențe de viață. Ele caracterizează aspectele rațional-afective ale istoriei, ca disciplină de studiu, în care cel care studiază devine parte a realității trecutului pe care îl descoperă. În acest context se încadrează aprecierea celebră făcută de filosoful și istoricul francez Etienne Gilson, care a fost preocupat de marile întrebări și provocări ale modernității: „Istoria este singurul laborator pe care îl avem pentru a testa consecințele gândirii”.

⁹⁰⁶ Dubineanschi T. *Aspecte teoretice și practice de valorificare a educației STEAM la nivelul primar de învățământ*. În: Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului: Materialele conferinței științifice internaționale, 8-9 octombrie, 2020, seria 22, vol. 2. Chișinău, 2020, p. 148.

⁹⁰⁷ Botgros I., Franțuzan L. *Metacogniția – componentă constructivă a competenței de cunoaștere științifică*. Recenzent: Ion Achiri, dr, conf. univ., Institutul de Științe ale Educației. În: *Univers pedagogic*, 2020, p. 20-26. Disponibil:

https://ibn.ids.md/sites/default/files/imag_file/Metacognitia_componenta%20constructiva%20a%20competentei%20de%20cunoastere%20stiintifica.pdf, accesat la 19.09.2021, p. 239.

⁹⁰⁸ Joița E.W. *Instruirea constructivistă – o alternativă. Fundamente. Strategii*. București: Editura Aramis, 2006, p. 236.

⁹⁰⁹ Sălăvăstru D., *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004, p. 213.

⁹¹⁰ Oprea C. L. *Strategii didactice interactive*. București: Editura Didactică și pedagogică, 2007, p. 4. Disponibil: <https://anyflip.com/cnazs/yupj/basic>.

Bibliografie

1. Boboc A. *Rațiune și cunoaștere transcendențială*. În: Actualitatea filosofiei lui Immanuel Kant, Biblioteca de filosofie românească, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2007, p. 69.
2. Bodareu G. *Perspectivile formării personalității în contextul politicilor educaționale contemporane*. În: Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Conferința științifică a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2016, p. 218-227.
3. Bodareu G. *Standardele unei noi calități a educației și formării prin prizma abordărilor contemporane*. În: Revista de științe socio-umane, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2017, p. 76-82.
4. Bodareu G., Stratulat R. *Învățământul istoric din Republica Moldova în contextul politicilor și strategiilor educaționale contemporane*. În: Revista de științe socioumane, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2019, p. 78-88.
5. Bodareu-Cereteu G. *Cercetarea istorică ca instrument axiologic și metacognitiv la lecția de istorie*. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului”, 8-9 octombrie 2020, Seria 22: coordonare științifică: Igor Racu, Silvia Chicu; colegiul de redacție: Vîrlan Maria [et al.]. Chișinău: Tipogr. UPS "Ion Creangă, 2020.
6. Dubineanschi T. *Aspecte teoretice și practici de valorificare a educației STEAM la nivelul primar de învățământ*. În: Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului: Materialele conferinței științifice internaționale, 8-9 octombrie, 2020, seria 22, vol. 2, Chișinău, 2020.
7. Georgescu Șt. *Epistemologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
8. Joița E.W. *Instruirea constructivistă – o alternativă. Fundamente. Strategii*. București: Editura Aramis, 2006.
9. Sălăvăstru D. *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004.

Resurse electronice

1. Aslam Constantin. *Programul filosofiei ca sistem metafizic și știință a logicii*, <https://www.crestinortodox.ro/religie-filosofie/filosofia-moderna/programul-filosofiei-sistem-metafizic-stiinta-logicii-71697.html>, accesat la 19.09.2021.
2. Botgros I., Franțuzan L. *Metacogniția – componentă constructivă a competenței de cunoaștere științifică*. Recenzent: Ion Achiri, dr, conf. univ., Institutul de Științe ale Educației. În: Univers pedagogic, 2020, p. 20-26. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Metacognitia_componenta%20constructiva%20a%20competentei%20de%20cunoastere%20stiintifica.pdf, accesat la 19.09.2021.
3. Cuznețov L. *Filosofia și axiologia educației*, 2017. Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/handle/123456789/647>, accesat la 20.09.2021.
4. Lazări C. *Baza normativă a învățământului universitar european*. În: Relații Internaționale. Plus, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, 2014. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Baza%20normativa%20a%20invatamintului%20universitar%20european.pdf, accesat la 16.09.2021.
5. Oprea C. L. *Strategii didactice interactive*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2007. Disponibil: <https://anyflip.com/cnazs/yupj/basic>, accesat la 17.09.2021.
6. Paladi O. *Caracteristici ale conceptului de adaptare în contextul social și psihologic*. În: Curriculumul școlar: probleme intrapersonale și interpersonale în societatea modernă, 2019, p. 511-517. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/511-517.pdf, accesat la 18.09.2021.